

Eesti ja soome mitmuse partitiiv: tüpoloogias ja sarnasuse tunnetamisest

Annekatriin Kaivapalu (Turu ülikool /Tallinna ülikool)

Kuigi eesti ja soome keeles kasutatakse käändsõna mitmuse väljendamiseks samu tüpoloogilisi vahendeid, võivad nende jaotumine ja ülesanded kahes lähisugulaskeeles paiguti märgatavalt erineda (Remes 1995, 2009). Eesti ja soome *i*-mitmuslikud partitiivvormid on sarnased siis, kui *i*-lõpuline diftong moodustub esimesse silpi (sm *pu + i + ta*, ee *pu + i + d*) või järgsilpidesse ja on kontraheerunud (sm *hampa + i + ta*, ee *hamba + i + d*), *murde + i + d*, *kuninga + i + d*). Ka mitmusevormid, mille tüvi lõpeb labiaalvokaaliga (sm *raamatu + i + ssa*, vir. *raamatu + i + s*) või milles esineb morfofonoloogiline vaheldus tüve *-i +* mitmuse *-i > -ei* (sm *papere + i + ssa*, ee *pabere + i + s*), on kahes keeles sarnased. Osas paradigmatel on aga soome *i*-mitmuslikule partitiivile lähedased eesti tüvemitmuse vormid (sm *silmi*, ee *silmi*). Samas esineb eriarengust ja fonotaktikast johtuvaid erinevusi nagu sm *lupia* ja ee *lube* või sm *tyhjiä* ja ee *tühje*.

Keeleõppija ja -kasutaja jaoks on lähte- ja sihtkeele tüpoloogilisest kaugusest ehk tegelikust sarnasusest olulisem tunnetatud sarnasus. Käesolevas ettekandes analüüsitakse, kuidas eestlased ja soomlased kahe lähisugulaskeele mitmuse partitiivi vormide sarnasust tunnetavad ning kuidas see seostub nende vormide tegeliku lingvistilise sarnasusega. Vaatluse all on nii teadvustatud kui teadvustamata kognitiivsed protsessid. Teadvustatud tunnetamise uurimiseks kasutati testi, milles osalejatel paluti otsustada, kas eesti ja soome erineva sarnasuseastmega samas käänevormis samatähenduslikud sõnad on sarnased, üsna sarnased või erinevad, ning seejärel arvutati tunnetatud sarnasuse indeks (Kaivapalu & Martin 2014, 2017). Teadvustamata sarnasuse tunnetamist uuriti arvutiprogrammi Inquisit abil loodud reaktsioonija testi abil (Kaivapalu & Jarvis 2017). Uuritavad käänevormidepaarid olid mõlemas testis samad. Teadvustatud tunnetamise testis osales 115 soomekeelset ja 109 eestikeelset katseisikut, teadvustamata tunnetamise testis 100 eesti- ja 100 soomekeelset katseisikut. Käänevormide tegelik sarnasus arvutati välja Levenhsteini algoritmi abil.

Kui mõlemas testis tervikuna tunnetasid soomlased keeltevahelist sarnasust eestlastest paremini, siis kahe keele mitmuse partitiivi vormid olid erinevalt ülejäänud tulemustest sarnasemad eestlaste jaoks. Ettekandes vaadeldakse lähemalt eestlaste ja soomlaste erinevat tüüpi mitmuse partitiivi vormide teadvustatud ja teadvustamata sarnasuse tunnetamist.

Kirjandus

Kaivapalu, Annkatrin; Jarvis, Scott 2017. Exploring unconscious perceptions of morphological similarity between Estonian and Finnish – Abstracts. 27th Conference of European Second Language Acquisition. Reading: University of Reading, 91.

Kaivapalu, Annkatrin; Martin, Maisa 2017. Perceived similarity between related languages: strings of letters or morphological units? – Nordic Journal of Linguistics 40(2), 149–174.

Kaivapalu, Annekatrin; Martin, Maisa 2014. Measuring Perceptions of Cross-Linguistic Similarity between Closely Related Languages: Finnish and Estonian Noun Morphology as a Testing Ground – Heli Paulasto, Lea Meriläinen, Helka Riionheimo, Maria Kok (eds.). Language Contacts at the Crossroads of Disciplines. Cambridge Scholars Publishing, 283–318.

Remes, Hannu. 1995. Suomen ja viron vertailevaa taivutustypologiaa. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja. Oulu: Oulun yliopisto.

Remes, Hannu. 2009. Muodot kontrastissa. Suomen ja viron vertailevaa taivutusmorfologiaa. Forms in contrast . Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 90. Oulu: Oulun yliopisto.